

Szerettem én is, vívtam a szerencsét;
Amott a szív, erőm itt megtörött.
Szilakba hullt reményem szép hajója,
Csüggedten állok romjaim között.

Bölcsöm körüléd ringott, jó öreg fa!
Hajh! nem lehet hús árnyad síromul;
Édes hazámban tilt a végzet halnom,
S halál az élet szép hazámon túl.

Most, Kriza János halála századik évfordulója alkalmából kegyeletes érzések hatnak át, hisz nemcsak a két Kriza utódjaként szolgálók gyülekezetemben, de nagy püspökünkben mindkét nagyapám tanárát is tisztetem.

Talán a ma is ismert és énekelt „Jeligénk“ fejezi ki legtisztábban a hálóját:

„Hol vadrózsák nyíltak hajdan, most helyettük dal fakad,
Virágillat s a dal tüze itt örökre megmarad!“

GÁL JENŐ

ADATOK KRIZA JÁNOS ÉLETÉHEZ ÉS MUNKÁSSÁGÁHOZ

1

Bejegyzés a nagyajtai unitárius keresztelési anyakönyvbe, 1811

5ta Aug. Filium meum Joannem Kriza
Bapt. Reverend[o] Joann[e] Sebe Pastor in F. Rákos
qui natus est 28va Juni

[1811] aug. 5-én fiamat, Kriza Jánost, ki született [1811] jun. 28-án, keresztele tisztelendő Sebe János felsőrákosi lelkész.

Sepsiszentgyörgyi Állami Levéltár, Egyházi anyakönyvek gyűjteménye. Nagyajtai Unitárius Egyházközség, Anyakönyv 1768-tól kezdve, 1828-ig bezárólag, 74. l.

Közli Török Áron .

2

Kriza János főiskolai bizonyítványa, 1835

Infra-scripti tenore praesentium testamur, harum Exhibitorum *D. Joannem Kriza* de *N. Mta* Condicione *Siculum* Patre *Joanne Kriza* genitum, Religionis *Unitaria*, annorum *23* a *1^a* *Septembris* anni *1829* Collegii nostri *Unitariorum Claudiopolitani* Civem, *Studiosum Togatum*, et *Praelectionum philosophicarum* Auditorem, *Studia sua in Collegio nostro Unitariorum Claudiopolitano* ordine recepto absolvisse, *Classesque ex illis et moribus ut sequitur* obtinuisse:

Anno primo Scholari

Semestri priore			Semestri posteriore		
	Solertia	Progressus		Solertia	Progressus
1. E Logica	laudabiliter	1. cum Eminentia	1. E Metaphysica	laudabiliter	1. cum Eminentia
2. E Literatura Latina	laudabiliter	1. cum Eminentia	2. E Literatura Latina	laudabiliter	1. cum Eminentia
3. E Lingva Germanica	laudabiliter	1. cum Eminentia	3. E Lingva Germanica	laudabiliter	1. cum Eminentia
4. E Moribus	laudabiliter	primam	4. E Moribus.	laudabiliter	primam.

Anno secundo Scholari

Semestri priore			Semestri posteriore		
	Solertia	Progressus		Solertia	Progressus
1. E Philosophia Morali	laudabiliter	1. cum Eminentia	1. E Jure Naturae	laudabiliter	1. cum Eminentia
2. E Geographia et Chronologia	laudabiliter	1. cum Eminentia	2. Ex Historia Patriae	laudabiliter	1. cum Eminentia
3. E Lingva Germanica	laudabiliter	1. cum Eminentia	3. E Lingva Germanica	laudabiliter	1. cum Eminentia
4. E Moribus	laudabiliter	primam	4. E Moribus.	laudabiliter	primam

Anno tertio Scholari

Semestri priore			Semestri posteriore		
	Solertia	Progressus		Solertia	Progressus
1. E Mathesi Elementari	laudabiliter	1. cum Eminentia	1. E Geometria	laudabiliter	1. cum Eminentia
2. Ex Historia Universali Aevi Antiqui	laudabiliter	1. cum Eminentia	2. E Theologia Morali	laudabiliter	1. cum Eminentia
3. E Theologia Dogmatica	laudabiliter	1. cum Eminentia	3. Ex Hist. Univ. Aevi Med. et recent.	laudabiliter	1. cum Eminentia
4. E Moribus	laudabiliter	primam.	4. E Moribus,	laudabiliter	primam

Anno quarto Scholari

Semestri priore			Semestri Posteriore		
	Solertia	Progressus		Solertia	Progressus
1. E Physica	laudabiliter	1. cum Eminentia	1. E Chemia	laudabiliter	1. cum Eminentia
2. E Theologia Pastoralis	laudabiliter	1. cum Eminentia	2. Ex Historia Ecclesiastica	laudabiliter	1. cum Eminentia
3. E Lingva Graeca	laudabiliter	1. cum Eminentia	3. E Lingva Hebraea	laudabiliter	1. cum laude
4. E Moribus	laudabiliter	primam	4. E Moribus	laudabiliter	primam.

In cujus rei fidem, veritati conformiter has illi Testimoniales Sigillo Collegii nostri usuali munitas, atque propriarum manuum subscriptionibus roboratas fide mediante extradidimus. Claudiopoli Anno 1828 die 16ta Junii

David Holmberg
 in dicto Collegio Sicut
 in Universitatibus atque
 Historiae Patriae
 Praefectus; et Ecclesiarum
 Unitariorum Sicut
 Holmberg

Moses Beckley
 Philosophiae
 veteris et prae
 ca. itam. Literarum
 et Prof. p. s. c.
 P. O.

Alexander Stikely m. p.
 S. S. Theologiae, Dogmaticae, Historiae,
 et Sapientiae, Archaeologiae Sacrae,
 Historiae Civilis, Lingvarum
 Hebraicae, Graecae, et Latinae
 Professor P. O.

Nicolaus Schellhammer
 in praefato Collegio
 Mathematicae atque Phy
 sicae Professor, P. O.
 dictique Collegii
 Rector

A kolozsvári egyházközség és Kriza János lelkész kölcsönös kötelezővénye, 1835

A

Mű alább irtak: Istvánffy János, Mátéfi Joseff a' Kolozsvári Nemes Unitaria Szent Ekklésia Domesticus Curatorai, és Binetz István, fungens Perceptora, adjuk a' tisztelt Szent Ekklésia nevében ezen kötelező Írásunkat arról, hogy Ekklésiánk, köz értelemmel meg választván saját jövedőbéli rendes Papjául Tanulo Nemes Ifiu Kriza János Uramot, és őtet ezen célra léjendő maga kimivelése végett, külső Akadémiákra, köz-kölcségén fel küldeni, 's Isten segedelmével útnak is indítani szándékozván, oly útasítással: hogy két esztendőök elforgása alatt magát a' kitűzött célra minden lehetőséggel mivelni, és a Tudományokban magának mentől több és nagyobb esmerettségeket szerezni igyekezzen; — a' tisztelt Szent Ekklésia, nékie útazási és tanulási rendes költségekre, esztendőnként 400, azaz Négyszáz ezüst Rftokat fog adni, melyből mostan előre 300. ./, háromszáz ezüst Rftok kész pénzüll kezébe adattatván, — az első esztendei megállított mennyiségből elmaradott 100 ./, Száz Rftokat ezüstben, valamint szintén a'második Esztendőre meghatározott 400 ./, négyszáz ezüst Rftokatis, az ő kezébe maga idejében részenként pontosan fel fogja küldeni; — midőn pedig, végezve a két esztendei tanulási folyamat, ide le érkezend, és Papi Hivatalához (:melynek életéig hiven, és ezen Anya Szent Ekklésia virágzására, 's dicsőségére folytatására magát írásban mái napon el kötelezze :) hozzá kezdend, azon időtől fogva Ekklésiánk maga Cassájából esztendőnként 300 ./, háromszáz Váltó Rftokat; — a' Feketelianum Legatumból esztendőnként 241 Rf. 30 kr. az az: két száz negyven égy váltó Rftokat, harmintz krajtzárokat; ángáriánként; — ezek mellett a' Canonica portiot, melyből a' mostani fungens Pap 125 ./, Száz huszonöt Váltó Rf esztendei arendát veszen, — fog fizetéséül adni, — mind ezeken kívül pedig szállásul a' belső Magyar utzában lévő égyik tulajdon Papi Házát és Telkét egészen által engedni; — és ezen kötelezése tisztelt Szent Ekklésiánknak csakis azon esetben lészen megszüendő, ha nevezett Kriza János Uram, maga Papi kötelességét pontosan, és az Sz. Ekklésia megelégedésére telyesíteni elmúlatná, mit azonban Ekklésiánk telyességgel nem reményl.

Mely illetén a' tisztelt Szent Ekklésia nevében tett Kötelezésünket 's arról irt Levelünket, sokszor irt Kriza János Uramnak jövedőbéli biztosítására, ezennel tulajdon Nevének aláírásával, és szokott Pecséteinkel megerősítjük, Kolósvártt September 9^{dik} napján 1835. Esztendőben. —

Istvánffy János mp.

Mátéfi Jósef mp.

Mind ketten Ecclesia Curátorai

Binetz István mp.

Ecclesia Perceptora.

B

Alollirt, minekutánna Oskolai Tanulásomat végezve a Papi Szent hivatalt teszem magamnak fel Czélul 's ezen Czélomban oly szerencsés is leheték, hogy a' kolozsvári Unitaria Szent Ekklésia engemet saját lejendő

Papjának ki nézvén, az ezen Szent Hivatalra meg kívántato további Tanulásom és miveltetésem ki eszközlése végett tulajdon költségén engemet felsőbb Academiákrais küldeni önkéntesen ajánlá, énis ennél fogva a tisztelt Szent Ecclesiának ezen szives ajánlatát köszönettel fogadván, 's magamat további készülésem tekintetéből az Academiái Utak és ottani szorgalmatos tanulások meg tételére elkötelezvén, ezen írásomnál fogva egyszersmind kötelezem magamat arra:

1°. Hogy Tanulásomat a' tisztelt Sz: Ekklesia által esztendőnként adandó 400 ./.. Négyszáz ezüst Rft költség mellett két Esztendeig a' Berlini és más még járulható academiakon folytatom, s az alatt a' tisztelt Sz. Ekkla Előljároságait minden esztendőben környülállásaimról több versen tudositom.

2°. Végezvén Tanulásomat, két esztendő kötételezéssel azonnal Kolosvárra a' tisztelt Szent Ekklesiába megjelenni, és arról, hogy két esztendei távol létemet a' papi Szent hivatalnak pontosan megfelelhetjére meg kívántato Tanulásban töltöttemel, az illető Academiák Professoraitól hiteles bizonyításokat fogok bé mutatni, — és ekkor

3°. A Papi Szent Hivatal folytatásához minden kifogás nélkül hozzafogni tartozván kötelezem magamat arra: hogy azon Hivatalt a' tisztelt Szent Ecclesia Előjáróságának e' máii naptól nekem adott kötelezésében kiszabott fizetés mellett holtomig hiven, és a' Szent Ecclesianak teljes meglegedéséig folytatom, 's azt folytatni megsem szünöm, — telyes szabadsága lévén a' tisztelt Szent Ecclának arra; hogy ha azt meg kezdeni nem akarnám, vagy megkezdvén időközbenis félbe hagyni szándékoznám, engemet a' már ezennel fel-válalt Papi Szent hivatalom folytatása aloll fel ne oldozzan, és sehovais maga kebeliből el ne bocsássan, ha neha, vagy a' rám fordított academiái költséget in duplo egyszerre vissza forditanám, vagy pedig a' tisztelt Szent Ekklesia által helyemben más kiválasztando Szemelynek az ugyan csak két Esztendei academiái költségeit előre kifizetném, — mindkét esetben tartozván folytatni hivatalomat addig, mig más academicus Papja meg fogna érkezni:—

Mely ilyetén kötelezésem nagyobb bizonyosságára és erősségére nézve adom a' tisztelt Kolosvári Unitaria Szent Ekklesia Előjáróságának ezen-tulajdon kezem aláírása és szokott Pecsétem alatt költ kötelező Levelet. Kolosvárt September 9^{kén} 1835^{ben}.

Kriza János mk.

4

Kriza János levele Berlinből az egyházközséghez, 1837

Tiszteletes Szent Ekklezia!

Buzditva szóllal meg lelkem belsejében a kötelesség' szent szava, hogy, miután a' Tiszteletes Szent Ekklezia' Előljáró 's néhány egyes Tagjait tisztelém eddiglen különösön csekély Soraimmal 's tevém tudósításimat, állapotom felől, most általjában tisztelném az egész gyülekezetet, melly az órától fogva, midőn engem az Ūrnak Szólgálatjára kiválasztva, a' vándorpálczát áldásával együtt kezeimbe adá, nem szünt-meg utam' folyta alatt Isteni angyalként kísérni, 's lépteimnek erőt, törekedésimnek szükséges gyámolt szólgálatni. Fogadja a' Tiszteletes Szent Ekklezia tisztelém' 's hálás érzésinek addig is, míg ezeket tettekben fejezhetem ki 's némileg megmutatándom, hogy az ajándékot, mellyet az Ūrtól nyertem, és a' mellynek mivelésére a' T. Szent Ekklezia segédkeze-

ket nyujtott, nem vettem meg, — némileg mondom; mert jól tudom, mily kényes és sok nehézségekkel tele annak helyhezete, kit hivatala' pályáján oly erős és dicső sikerrel munkálkodott Bajnokok, a' néptől oly tisztelt és áldott Mosesek és Áronok előztek meg, mint engemet — jól tudom, még eleven ezeknek emlékezete a' T. Sz:Ekklézia szivében 's azért nem kevés aggódással készülök lépni egy oly kör eleibe, mellynek lelki táplálata mind eddig oly gazdag vala, 's hogy ezután is szegegyebb ne légyen, kész minden áldozatra.

Tanulásom' mindeddig szüntelen Berlinben folytatám, nem engedvén a' körülmények máshová is elmenni bár rövid látogatásul, — folytatni is fogom Augustus' elejéig, midőn Berlint elhagyva, szándékom, ha lehetend, egy kis fordulatot tenni Németországban, 's Bécsben keveset mulatva vissza menni Tiszteletes Küldöimhez Septemberben. —

Egészségem sok ideig ugyan nem volt igen kedvező; de most hála az égnek elég jó. Szükségeim a' T. Sz: Ekklézia kegyessége 's a' Tekintetes Curátor Urak megelőző gondoskodása által mind eddig fedezve voltak az elégségig 's teljes bizodalommal reméllem, hogy a' T. Sz: Ekklézia' éltető árnyékában rövid időmet minden hiány nélkül ki fogom futtatni.

Addig is, mig a' Szent tűznek őrzésére 's további élesztésére áltveendem Szent kötelességemet, tisztelem a' T. Szent Ekkléziát, 's magamat tapasztalt buzgó Szeretetébe ajánlván vagyok állandóul

A' Tiszteletes Szent Ekkléziának

alázatos Szolgája

Kriza János

Berlin 23^a Martii 1837.

(: Lakom Dorotheenstrasse Nro 42:)

Közli Szabó Dezső

5

Okirat Kriza János akadémiai taggá választásáról, 1841

[. . .] az Ország törvénye rendelkezésből

a' magyar nyelvnek

minden tudományban és szép művészségben gyarapítására
felállított

NEMZETI TUDÓS TÁRSASÁG

K R Í Z A J Á N O S U R A T

a' magyar nyelv és literatura elősegítése tekintetéből

köz akarattal

levelező taggá

választá,

és ezen oklevél erejével társának ismeri,

közre munkálkodása által a' társaság java és disze
előmozdítását reménylven.

Pesten September 3 1841.

Jósef Nádor Ispán
mint pártfogó

Teleki Jósef
Elnök

D. Schedel Ferenc
titoknok

Az 1861. évi tordai zsinati főtanács
Kriza Jánort püspökké választja

1861. Julius 1^{én} Délelőtt, Főgondnok Mlgs. Nagy Elek — főkormány-
széki tanácsos ur, előlülése alatt. Jelen levél az előbbi ülésekben jelen
nem voltakon kívül: Májai István, Árkosi Mózes, Gál Lajos, Kővári
László Istvánfi András, Rákosi József szindi Nagy Lajos, Székely Elek,
Marton Károly, Szilágyi István Balyka Sándor, Csép Tamás, Almási Já-
nos, Rédiger Vilhelm, Miklósi Károly, Barta Domokos, Boncza Sámuel,
Tót Károly, Árkosi Lajos, Veres József atyánkfiai —

“16. Főgondnok ő méltósága a' püspökválasztást kitűznvén, és Egy-
házi főjegyző Székely Mózes aa 'ezen Ülésben nem jelenvén meg, azon
időre, míg a' püspöki hivatal betöltésére a' szokott szabad választás meg-
tétetik az egyházi részről elnöki szék elfoglalásával hivatalában idősebb
esperest Inczeffi József aa megbizatott, 's ezen megbizatás következté-
ben elnöki székét el is foglalván, fő gondnok ő mltsga a' zsinati Főta-
nács tagjait felszólította, hogy a' 10. sz. alatt hozott határozat követke-
ztében püspökválasztó szövegeiket adnák be, a' mi megtörténvén és a' bé-
adott szavazatok számbavétvén, összesen 97. szavazat találtatott, me-
lyek közül nyertek: kolozsvári első pap, központi és kolozsdobokaköri
esperest és tanár Kriza János 63^t, egyházi főjegyző Székely Mózes 28^{at},
tordai pap Albert János 2^t, udvarhelyköri esperest Inczeffi József 1^{et}, ara-
nyostordaköri esperest Koronka Antal 1^{et}, tanár és jegyző Pap Mózes 2^t.

Végzés. Fenn czimzett Kriza János aa
mint a' ki általános szavazattöbbsé-
get nyert püspöknek nyilvánítván,
az elnöki széket egyházi részről el-
fogalta a' következő beszédével:“

Az 1861^{ben} Tordán tartott Zsinati főtanácsról szerkesztett Jegyző-
könyv, ltlan.

Kriza János búcsúlevele a kolozsvári egyházközséghez, 1861

“90.sz.P.I.1861.

Tiszteletes Anya szent ekklézsia,
Szerelmes Atyámfiái az Urban!

A' szent szolgálat 's kötelezettségnek szorosabb 's mondhatni család-
sabb viszonya, a' mely engemet ezelőtt 26 évvel az Urnak e' szent há-
zában történt megválasztatásom óta a' Tiszteletes Anya szent ekklézsia
kebléhez füze, egyszerre — nem saját akaratomból, hanem a' gondvise-
lésnek közbeszóló intézkedéséből meglön szakítva, nem hogy e' kebel
megszokott melegétől egyészen meg kellene válnom, hanem hogy attól
bár különböző, de azzal szintén rokon természetü magasb viszonyba len-
nék áthelyezve.

A' kolozsvári Unitária Anya sz. ekklézsia lelki pásztorából az erdélyi összes Unitárius Anyaszentegyház főpásztorává levék a' Tordán közelebb tartott Zsinati Fő Tanács által megválasztva. Idvezitőnk ama mondásához képest: „az én Atyámnak házában sok hajlékok vannak“ — e' háznak egyik hajlékából az egész háznak felvigyázójává levék megtevé, de továbbra is ugyanazon hajlékban maradva, 's ugyanazon régebb idő óta lakott hajlékból teljesítve azon szélesebb kiterjedésű tisztet, mit az egész ház — az erdélyi Anyaszentegyház főhatósága, a' Zsinati Fő Tanács szabad választása az én erőtelen vállaimra tevé át.

Tudom én, mivel tartozom a' Tiszteletes Anya szent ekklézsiának; jól tudja lelkem, mélyen érezi szívem, mily mondhatatlan sokkal, egy egész élet minden erejét és idejét eladószító áldozattal kötelezett le 's úgy szólva tett maga sajátjává engem az én szeretve tisztelt Anya szent ekklézsiám akkor, midőn az alig ismert 's csak is a' tovább képződhetés reményével ajándékozhatott ifjut édes anyai keblére vevé 's a' mivelődés segédeszközeivel külföldi egyetemre mehetés végett ellátá. A' szellemi nagy adósságot az akként gyarapított erővel 23 évig fizetgetém az evangéliumi szolgálat mezején, 's hogyha a' korán első erőtlenebb sugárai után a' bennem levő világosság évek során hatósabb erővel gyarapodott, ha plántálásom 's öntözésem után némi siker és áldás mutatkozott, 's ha főleg utolsó időkbén a vallásos élet Bethesdája, mintegy amaz evangéliumban említett angyal mozgatása következtében üdvösb és jótékonyabb lelki erőt és élénkséget fejtett ki magából: azért csak csekély részben az enyim, nagyobb részben az idők rendkívüli eseményei által is a' mennyei örök kincsek buzgóbb keresésére ébresztett lelkes hitroninké, legnagyobb részben pedig az erőtlen, de jóakaratu ügyekezetekben is magát megdicsőítő Istené a' dicsőség!

Tiszteletes Anya szent ekklézsia! Ámbár a' minket egymáshoz fűzött közvetlenebb viszony csak átváltozott — 's ez is részint a' te kebeléből az E. Fő Tanácsot is nagy számmal képző 's ékesítő ekklézsiabeli tagok részvéte mellett változott a jelen közvetett viszonyra át, mely az én neked tartozó adósságim leróhatására egy terjedtebb új mezőt tárt fel munkásságomnak, — mely mező — erdélyi összes Anyaszentegyházunk élete mármár három század óta nyeri a' te kebelén az idők változásaihoz képest a' termékenyítő harmatot: mindazáltal érzem én azt, hogy ezen ünnepélyes pillanattal éltemnek egy szép időszakaszsa végződött bé, mely évek folytán édes megszokássá válva, nem lehet, hogy új helyzetemben, a' sok tekintetben különböző munkássági viszonyok közt ne éreztessem némi utófájdalmat 's bánatos visszaemlékezést az eltűnt napokra, melyek ha nem voltak is olykor nehéz testi és szellemi küzködések 's fájdalmak nélkül, de eszközlői 's tanubizonyosságai lévén egyszersmind az erkölcsi erő nevedtének, a' körülünk levők barátságai 's szereteti hajlamainak, mult időnk szintoly becses erekkjéivé szoktak válni az emlékezet szelid fényében. 'S maga a' hivatal magasztosabb erkölcsi örömeitől eltekintve is, lehetne-e nekem e' pillanatban némi bánatos érzés nélkül lépni ki eddigi állásomból? hiszen e' szent ekklézsia szolgálatában folya le életem, kimért idejének legerőteljesebb szaka, 's földi napom délpontját mármár meghaladva, a' vidor munkásság annyi éveinek számával aligha biztat reményem; — ez idő alatt részesültem a' családi élet boldogító örömeiben, 's részint gyermekeim fölnevelkedte szemlélésének édes szerencsében, — itt ez anya szent ekk-

lézsia ölében füződtek körülöttem a' szeretet és barátságnak oly kedves kötelékei, melyek örökre becses kincsei lesznek szívemnek, 's jelen állásom bokros bajai 's nehézségei közt is olykor elfáradó lelkemre nézve csaknem egyedüli erő 's enyhítés forrásai gyanánt ajánlkoznak.

'S ez az főképpen, Tiszteletes Anya szent ekklézsia! szeretett testvéreim! a' mi a' köztünk eddig fennállott közvetlen viszonyoknak tágulással is, indit és buzdit engemet az én életboldogságomra nézve oly nélkülözhetetlenné lett illetén erkölcsi társuláshoz való minél szorosabb ragaszkodásra 's eddigi meghitebb kapcsolatunknak 's közeli viszonyunknak továbbra is fenntartására. Ez leend rám nézve ezután is azon kies kert, mintegy erkölcsi üditő Éden, melynek virágából fog felém olykor olykor a' legrísebb illatár ömledezni, midőn tén mostani nagyobb munkássági mezőm rózsái az azokat sűrűn borító tövisek miatt alig fogják illatjokat éreztethetni. — Ez okból is nem akartam e pillanatban rendes bucsubeszéddel válni meg a' Tiszteletes Anya szent ekklézsiától. Nem — az Istennek e' helyre épült szent Sionjától én elbucsuzni nem fogok, — az általam éltem fogytáig, koporsóm bezártáig áldandó kolozsvári Unitária Anyaekklézsiától 's magától az élettől egyszerre fogok elbucsuzni. Addig pedig, míg a' végbucsu ezen órája bekövetkeznék, az utánam szolgáló lelkipásztorok mellett, kik az ifju tűz erődusabb hatásával fogják a' hallgató kegyes lelkeket lángra gyulasztgatni, én is több alkalommal fogom, ha Isten erőm és éltemnek kedvez, hallatni régismert erőtlennel, de szívből fakadó szavaimat, hirdetve az örök életet 's idvesség szent ígéit, úgy is mint Anyaszentegyházunk főpásztora, úgy is mint a' Tiszteletes szent ekklézsiának mind erőm fogytáig lekötelezett lelkipásztora.

A ki magamat további szívességébe 's testvéries szeretetébe ajánlva atyafiságos érzéssel öröklök

A'Tiszteletes Anya szent Ekklézsiának
az Urban kedves atyámfiaiának

szerető atyjokfia az Urban
Kriza János
Unitárius Püspök

Kolozsvártt Aug. 31. 1861.“

Kivül: 17 — kebli közgl. sz. 1861.

véve: Sept 1-én 1861. I. cs.

Közli Szabó Dezső

Kriza Jánost a Kisfaludy Társaság tagjává választja, 1863

Főtisztelendő püspök úr!

A Kisfaludy-társaság Önt irodalmunk azon bajnokai közé sorozza, kiknek egyfelől a magyar szépirodalom terén szerzett érdemeikért nyilvánosan is óhajtja kifejezni méltó elismerését, s kitől másfelől úgy van meggyőződve, hogy őt céljai előmozdításában tettelegesen közreműködésökkel hathatósan gyámolítani nemcsak képesek, hanem készek is.

A Kisfaludy-társaság ennélfogva, mai tagválasztó ülésében, Önt tagjául választotta.

Azon jeles munkásság, melyet Ön a szépirodalom terén s a magyar népdalok, mesék és közmondások gyűjtésében kifejtett, valamint a buzgóság, mely Önt irodalmunk emelésében lelkesíti, a Kisfaludy-társaságot azon reménnyel biztatja, hogy Ön az ő munkálkodásához saját munkálkodásával is hozzájárulván, azt kitünő tehetségéhez képest lehetőleg fokozni és öregbíteni fogja.

Midőn ebbeli reményünket a Kisfaludy-társaság nevében nyilvánítjuk, egyszersmind értesítjük Önt alapszabályaink 17-dik szakaszáról, mely így szól: „Az ujonnan választott tag egy társ által vezetetik be az alkalomhoz mért beszéddel, melyre a bevezetett válaszol s helyét egy, a társaság munkálkodási körébe eső előadással foglalja el,“ — s e szabály értelmében fölkérjük Önt, hogy elkészítvén beköszöntő munkáját, válasszon magának a Kisfaludy-társaság tagjai közül bevezetőt és sziveskedjék erről a társaság igazgatóját eleve tudósítani.

Addig is, míg ez történeedik, meghívjuk Önt a Kisfaludy-társaság üléseibe, és pedig legelőbb a tizenharmadik közülésébe, mely f.é. febr. 6-dikán délelőtti 10 órakor a N. Muzeum dísztermében lesz megtartandó.

Kelt Pesten a Kisfaludy-társaság választó ülésében, febr. 2-dikán 1863.

Az elnök:
B. Eötvös Josef
Gregus Ágost
titoknok

Közérdekű püspöki körlevelek, 1863—1871

Az udvarhelyi egyházkörnek Homoródszentpálon maradt levéltári anyagában számos saját kezűleg írt Kriza-levelet találtam, igaz, hogy kivétel nélkül egyházi tárgyúak: papi, mesteri kinevezések, értekezések, utasítások, intők stb. Néhány szó vagy mondat erejéig személyes vonatkozású vagy egyházunkat bizalmasabban érintő betoldások is vannak. Alább ezekből a hivatalos jellegű, Inczeffi József körüli espereshez intézett levelekből négyet teszünk közzé:

15—1863

Tisztelendő Esperes Úr!

Az Énekeskönyv példányai elfogyván, újólág kiadást kell eszközölni, de egyúttal jónak látná az E. K. Tanács, hogy amiben lehet, jobbítva jelennék meg az új Énekeskönyv. Felszólítom azért Tisztelendő Esperes Urat, legyen szíves megvitatni értelmesebb papjaival s tanítóinkkal a kiadás módját, ti. nem lenne-e szükség némely szebb s alkalmibb énekeket felvenni a régebbi Énekeskönyvből, s melyek volnának azok? — s micsoda alkalmatosságokra kellene még énekeket felvenni, vagy újakat dolgozni? — Természetesen inkább csak Tol-

dalékképpen látnám czélszerűnek kinyomatni az újabb adalékokat, hogy a mostani Énekeskönyvek tulajdonosai ne kényszerülnének újat venni, hanem a Toldalékokat külön is megkaphatnák néhány krajczáron. — Vagy talán a mostanit nyomtattanak ki változatlanul? Eziránt legfeljebb márczius végéig legyen szíves a T. Esperes Úr nyilatkozni. Vagyok szíves tisztelettel

a Tisztelendő Esperes Úrnak

köteles szolgálja
Krizsa János
unitárius püspök

Kolozsvár, jan. 8. 1863.

372—1867

Tisztelendő Esperest Úr!

Cultusministeri titkár, Molnár Aladár jeles írónk, egy *Népiskolai* könyvtárt indított meg, melyet minden népiskola vagy egyház számára meg kellene venni. Múlhatatlanul szükségessé vált úgy is, hogy minden községnek, ekklésiának vagy iskolának saját könyvtára legyen, ezt maga a cultusminister is indítványozza, ezt főleg a felvilágosodást szerető unitárius nem odázhatja el magától többé.

Ama könyvtárnak dolgozói: Eötvös, Jókai, Szász Károly, Szilágyi Sándor, Gönczi Pál, Arany László stb.

Az első év folytán hat füzetben 60 nyomott íven megjelenő Népiskolai Könyvtár előfizetési ára postai szétküldéssel, füzve csak 2 frt, kemény kötésben 2 f 40 kr. Tavaszig meg fog jelenni. Kérem a t. esperest urat kieszközölni, hogy ily hasznos könyvet siessen minden egyházi község megvásárolni az iskolájánál állítandó népkönyvtár számára, mely lenne a pap és iskola tanító felügyelete alatt és az egyháztagok olvashatnának belőle. Szíves indulattal lévén a

T. Esperest Úrnak,

köteles szolgálja
Krizsa János
püspök

Kolozsvár, 1867. dec. 14.

373—1867

Tisztelendő Esperest Úr!

Gyors léptekkel közeledünk egyházi létünk háromszázados ünnepéhez, s csak akkor ülhetjük meg az örömnünnepet igazán örömezzések között dobogó szívvel s léphetünk át a negyedik század küszöbén megújult szív és lélekkel, hogyha az érzelmek lángja mellett ujjal mutathatunk oly nemes tettekre s kézzel fogható intézményekre, s alkotásokra is, melyek tulajdon magunk igyekezete s áldozati buzgalmának az eredményei. Nem tagadhatni ugyan a jelen nemzedékbeli unitárius hívek áldozatra készségét s az ezáltal végrehajtott eredményt a közelebbi súlyos időszak alatt romlásnak indult egyházi létünk fenntartásában, azonban

Isten szent segélyével jól megkezdett s folytatott szép munkát végre is kell hajtanunk, — jól kiépülve, magunkat egyszerű állapotunk és tehetőségünkhöz képest feldíszítve s öltöztetve kell megjelennünk a mennyei gazda előtt — akarám mondani: a közelgő 3 százados örömnepén, ami azáltal történhetik leginkább, hogy ha még felépítetlen, vagy erősen rongált, sőt nagy részben éktelen meztelenségben álló iskolai épületeinket kiépítjük, kiegészítjük kellő áldozatok tételére kinyújtandó kezeinkkel. A Tisztelendő Esperest úrnak legméltóbb tiszte e tűnő félben levő század nagy komolyságú napjaiban a vallásos buzgóság, a kegyes elődeink minden áldozatra kész lelkületéhez hasonló hűség s égi szeretet lelkét önteni ki szentséges hitünk minden vallói s főképpen e hitet vallók minden pásztorainak, lelki vezéreinek lelkébe, hogy legyen nemes verseny a világosság fiai és leányai között, kiválólag sz. keresztúri gimnázium teljesen lehető felépítése költségeinek fedezésére oly dús sikerrel adakozni, mint méltó azokhoz a tisztultabb hitű keresztényekhez, akik másoknál fensőbb felvilágosodással dicsekszenek, s ennél fogva méltó az is, hogy dicsekedésük az Urban legyen, azaz oly magasztos szellemben, mint Urunk Krisztusé volt, aki embertársai javáért kész volt magát is feláldozni.

Főpásztori tiszteemből kifolyólag kiáltok az Udvarhely s e környékbe is: ne legyen szavam pusztába kiáltó szava, sőt inkább hasson be annak Keresztelő-jánosi hangja minden hű unitárius rokon szívébe s teremje meg abban, mint vallásunk jó magvaival behintett földben az igazságnak, a szeretetnek, az áldozó buzgalomnak látható szép gyümölcseit. Mutassuk meg a minket félreismerő, a szegénységünkért talán lenéző világnak azt, hogy bár igaz a mi szegénységünk, de méltó, hogy a mi édes üdvezítőnk, mint a Smirnai gyülekezet anygyalának: „szegénységünket gazdagságnak nevezze, . . .“ (Jelen, 11—9), mert gazdag az evangéliumi szép, erényes, jótékonyasági tettekben, gazdag a szeretet munkáiban, az igazságnak — melyet szomjúhozunk egyházunk ölében felbuzgó tiszta forrásiban, s gazdag vallásunk nagy missiója iránti erős hitünk s bizalmunk kinézéseiben.

A sz. keresztúri gimnáziumunk ügyében több előljáró s előkelő hitfeleink által tartott értekezletről fogott eddig hallani Tisztelendőséged, s az adakozás iránti felhívás elfogott eddig küldetni is kezébe. Az Urbanak gazdag áldása kísérje Tisztelendőségednek s minden szolgatársainak s hitfeleinknek e részbeni eljárásukat, hogy az lehessen anyaszentegyházunk javára s épületére s különösen sz. keresztúri gimnáziumunknak tökéletes javára s felépülhetésére.

Szíves indulattal levén a

Tisztelendő Esperes Úrnak,

s minden tisztelt és tisztelendő Uraknak

Szerető atyjokfia az Urban:
Krizsa János
unitárius püspök.

Kolozsvár, 1867. dec. 18.

Tisztelendő Esperest Úr!

Közelebbről Udvarhelyszéknek új követje lévén választandó, e díszes hivatalra senkit képesebbnek és méltóbbnak nem találhatnék, mint jeles hitrokonunkat, a Székelyföld iránt magát annyira érdemesített Orbán Balázst. Ő kész megválasztása emlékéül Sz. Keresztúri Gimnáziumnak azonnal 500 frt-t tenni le alapítványi tőkéül valamely speciális célra. Felhívom azért bizalommal Tisztelendőségedet arra, hogy környéke papjainak szívére kötteti minél számosabb néppel való pártolását majd a választás napján. Mert minden attól függ, hogy hitrokonaink nagy számmal jelenjenek meg a választási urna mellett. Orbán Balázs baloldalisága nincs miért senkit is elrettentsen. Ő, amint erősíté nekem, az alakulóban levő reformpártnak lesz tagja — s függetlenül pártolója leend minden szépnek és jónak, mi az állam felvirágzását elősegítendi [az] kérvén pártolását az e végre hajlandóbb és övezettebb derekú lelkészeink által, maradtam szíves tisztelettel a

Tisztelendő Esperest Úrnak,
Kolozsvár, szept. 22. 1870.

köteles szolgája
Krizsa János
püspök

Közli Keresztes Sándor

SZÓSZÉK – ÚRASZTALA

BÚCSÚSZAVAK

Róm 1,9

Tiszteletes Eklézsia! Szeretett vér- és hitrokonaim! Anyaszentegyházunk sürgetős közügyei alig engedék, hogy az Úr napja jelen reggeli óráját is itt, e szent Sionra felgyülekezett atyafiságos körötökben együtt tölthessük. Azonban kicsoda lehetett volna képes ellentállani oly szíves és lelkes marasztásnak, mely által a mi sietős apostoli utunkat, ti szerelmeseim, feltartóztatátok. Nehéz, valóban nehéz volt nekünk ily kedvesen vonzó s ölelő karok közül kibontakoznunk.

Legyen azért e búcsúszózat, e néktek személyesen átnyújtott levél, szívesen fogadott emléklap gyanánt, kiszakasztva mintegy lelkem könyvéből, ahová a ti neveitek a legfénylőbb betűkkel vannak bejegyezve.

Szeretett Atyámfiak! Beteljesedék végre Istennek áldott kegyelméből, amire oly epedőleg vágyódtam, hogy személyes látogatást tehessek nálatok. Aki lélekben oly gyakran vagyok veletek, hogy nincsen oly napja, sőt nincsen órája életnek, amelyben csoportos gondjaim közepette is ne gondolkoznám rólatok, ímé itt leheték végre test szerint is, színről színre szemlélhetélek titeket. Mert ha Pál a Rómabéliekhez írott levele 1. része 9. versében indítatva érzi magát e vallomásra: „Bizonyosságom nekem az Isten, akinek nagy lelki örömmel szolgálok, hogy szüntelen emlékezem felőletek“; bizony kétszeres okom van nekem e vallomásra fakadni, miszerint ti, kedves Atyámfiak, nekem szüntelen való emlékezésem tárgyai voltatok.

Emlékeztem rólatok mint főpásztor a maga kedves nyájáról, amelyen engem a szentlélek felvigyázóvá tett. Hivatali komoly kötelesség ösztönze eszerint rólatok, mint hitbeli rokonimról való gondolkozásra. De emlékeztem rólatok úgy is, mint vér szerint való rokonaimról, s itt az atyafiúi szeretet édes vonzalma járult a kötelesség parancsszavához, hogy annál kedvesebbé váljék lelkemnek annak engedni.

S midőn már nemcsak a távolból társalkodhatnék lelkem tiveletek, hanem személyesen is jelen leheték az én elődeim lakhelyén, rokonaim, testvéreim édes meghitt körében, ama nép társaságában, hol szívemnek vére annyi család szívverével egy eredetű, midőn itt leheték e kies völgy ölében, az égnek emelkedő szirtek környezte városban, hol Jézus urunknak is e hiten mint szirterős alapon álló egyháza van épülve — megilletődött lelkemet az egymással küzdő érzelmek egész özöne borítja el, annyira, hogy alig lelhetek kellő szavakat azoknak kifejezésére — s oly édes méla emlékek tünedeznek fel lelki szemeim előtt egy régen múlt időből, gyermekkorom szép korszakából, amelynek öt boldog esz-